

A jelenen innen és túl

Seregi Tamás: A jelen. Budapest, Kijárat Kiadó, Filozófiai Kollégium Könyvsorozata, 2016, 235 oldal, 2600 Ft

A jelen a huszadik századi filozófia egyik legproblematisabb fogalma. Évtizedek óta minden bölcsészkaron azt fűjják, hogy a „jelenlét metafizikájának” nevezett filozófiai elgondolások valamilyen első vagy végső eredetre, megkérdőjelezhetetlen igazságra, arkhérra, önazonosságra apellálnak, vagyis logocentrizmus jellemzi őket, amiből minden egyéb szörnyű dolgok következnek. Könyve előszavában Seregi is utal ezekre a problémákra: „a jelennek, a mostnak, a pillanatnak régóta nincs jó híre sem a kultúrában, sem a filozófiában...[...] jó néhány évtized telt már el azóta, hogy a filozófiában az egész modernség, ha nem egyenesen az egész nyugati gondolkodás leghatalmasabb ledöntendő bálványává emelkedett »a jelen(lét) metafizikája«” (7-8). Seregi leszögezi, hogy a kritika jogos, és maga is gondolt rá, hogy belebocsátkozzon abba az eszme- és filozófiatörténeti kalandba, amit a jelen kritikája jelentene, de végül elvetette, és így a „könyv nagyjából már a kritika után kezdődik” (8).

Ami azonban korántsem jelenti azt, hogy túl vagyunk a kritikán, éppen ellenkezőleg: a kötetben olvasható hat hosszabb tanulmány és öt kisebb, jobbra alkalmi szöveg egy olyan gondolkodó képét mutatja, aki pro és kontra mérlegel, megvizsgálja az adott téma kontextusát, irodalmát, és megalapozottan ítél – és nem mellesleg élvezetesen ír. A nagyobb tanulmányok többnyire egy-egy szerzővel foglalkoznak: Lukáccsal, Peter Handkéval és Cézanne-nal, Tolnai Ottóval, Clement Greenberggel, valamint Deleuze-zel és Kalkával. Egy kakukktójtás van köztük, mely egy furcsa, ám annál izgalmasabb kísérletre vállalkozik: a triatlon filozófiájának felvázolására. Szellemes *A festészet egy napja* című blokknak az a megoldása, hogy a napszakoknak egy-egy alkotó tárgyalását felelteti meg. A reggelt az *Emlékiratok* könyvének egy rövid részletével indítja Seregi, és ennek kapcsán medítál a kép és a nyelv kapcsolatán. A délelőttöt Hencze Tamás művészetének szenteli, a délutánt pedig a Losonczy Istvánénak. Este kerülnek sorra Korodi Luca alkonyi képei, éjjel pedig Borsos Lőrinc feketéje.

Meglehetősen heterogén tehát a könyv kínálata, ám korántsem mondhatjuk, hogy esetleges lenne. Összefűzi és egyben tartja őket egyrészt a kötet kulcsfogalma: a jelen problémája, melyhez ilyen vagy olyan módon valamennyi szöveg kapcsolódik. Másrészt pedig - ahogyan Seregi az előszóban jelzi – a tanulmányok sorrendjét úgy állapította meg, hogy valamilyen gondolati ív rajzolódjék ki, melyet a „legegyszerűbben talán úgy lehetne jellemezni, hogy a kötöttebb felől a szabadabb felé haladunk, és ennek természetesen filozófiai, művészeti, politikai és személyes jelentősége egyaránt van” (8). Ez utóbbi kitételt különösen fontosnak tartom, hiszen azt jelzi, hogy Seregi a jelen filozófiai problémáját gyakorlati következményeivel együtt gondolja el, vagyis elemzéseinek tétje van.

Ez markánsan kirajzolódik már az első tanulmányban is, melynek *A művészetek rendszere és a regény elmélete (Lukács György művészetfilozófiájáról)* a címe, melynek a végkicsengése az, hogy Lukácsnál a „művészet ideológia marad, »elvont szellemi munka« csupán, melyhez sem a poézis, sem a praxis nem képes hozzáférni” (29). Vagyis Lukács művészetfilozófiája nem volt képes számot vetni azon kortárs művészi és elméleti törekvésekkel, melyek „a művészet termeléseinek viszonyainak korszerűsítésén munkálkodtak, vagyis ténylegesen nekiálltak az alkotómunka új formáinak kidolgozásához” (28). Seregi egy hosszús és alapos elemzése végén jut ezekre a következtetésekre, melynek egyik fő tézise az, hogy amit Lukácsnál művészetfilozófiának nevezünk, az valójában „ürügy” egy kiépülő

ontológia számára. Ez a festészetben például abban mutatkozik meg, hogy Lukács a festészeti problémák helyett a témák ontológiai státuszát tárgyalja.

A kötet egyik legizgalmasabb és legszebb tanulmánya *A triatlon filozófiája* (helyszűke okán sajnos nincs lehetőség valamennyi szövegre részletesen kitérni). A sporttal viszonylag kevesen foglalkoznak filozófiai szempontból, aminek több magyarázata is lehetséges. Az egyik az, hogy a sport valami profán, testi dolog, míg a filozófia intellektuális tevékenység. A másik pedig az lehet, hogy a sport a fogyasztói kultúra egyik legsikeresebb és legtöbb pénzt termelő iparágává vált. Mindeközben azonban egyre több bölcész (és köztük persze filozófus) kezd el futni, biciklizni, vagy bármilyen más sportot űzni. Aligha csoda, hogy a filozófus, esztéta és triatlonozó Seregi Tamást filozófiai szempontból is elkezdte foglalkoztatni a sport.

A tanulmány kísérletet tesz rá, hogy elemezze és leírja a különböző sportágakat, és a szisztematizálás fő szempontja az egyes sportoknak a testhez való viszonya. Nagyon szép fenomenológiai leírások ezek, melyeket azért is élvezet olvasni, mert mindennapi, valamennyiünk életében többé vagy kevésbé *jelen* levő dolgokról szólnak. Aki nem szereti a focit, sokszor az is kénytelen nézni, vagy legalább tudni róla. Aki viszont valamennyit már tud róla, annak is revelatív lehet Seregi elemzése arról, hogy a „labdarúgópálya, működés módját tekintve, tulajdonképpen egy territórium” (71), a gól pedig a területfoglalást szimbolizálja. De a legszebb talán a triatlon leírása: ahogyan az eleven test mozog a vízben, és a „víz érintése által szilárdként tapasztaljuk meg önmagunkat” (87), majd a sportoló ráül a kerékpárra, s ez egy csapásra megváltoztatja a tér- és időtapasztalat egészét, és egészen másfajta testi és érzékelési konstelláció jön létre, mint az úszás esetében. Aztán következik a futás. Különösen tetszett ez a leírás: „A gyakorlott futó nem elkalandozik, hogy portörleszt rendezzen lelke lim-lomjai között, hanem medítál – kiüríti az elméjét. Az a paradoxon, hogy egyszerre kell medítálnia és koncentrálnia” (106). Aki futott már valaha, az alighanem igazat ad a szerzőnek.

Egy tanulmányról ejtek még szót, az utolsóról, mely a koncepció szerint a gondolati ív végpontját jelenti a kötetben, s egyszersmind a gondolkodás megvalósulásának legszabadabb módját; ez a *Deleuze és Kafka*. Seregi fő kérdése itt is az, hogy mi a művészet és mi a műalkotás, erre pedig a deleuzi filozófia és a karkai poétika segítségével próbál meg válaszolni. A művészetet érzettömbök konzerválásaként felfogó esztétika pedig valóban gyökeresen különbözik Lukács művészetfilozófiájától. S ezzel a kötet végére értünk, még ha helyszűke okán a remek Handke-Cézanne-, Tolnai- vagy a Greenberg-tanulmányról nem is esett szó.

A jelen problémája hol közvetlenül, hol pedig közvetve bukkan fel az elemzésekben. Sem kikerülni nem lehet, sem pedig dűlőre jutni vele. Seregi nem is egy végérvényes megoldásban érdekelt, hanem fel akarja mutatni, hogyan határozta és határozza meg még ma is azt, ahogyan művészetről, filozófiáról és önmagunkról gondolkodunk.